

ÖĞRETMENLERİN ÖĞRENCİLERİNİ TANIMA YETERLİĞİ

Vedat AKTEPE

Şeyh Şamil İlköğretim Okulu Müdürü
KIRŞEHİR

Eğitimin Niteliği

Eğitim, bir faaliyet olarak insanlıkla beraber başlamıştır. Her aile çocuğunu ilk biçimlendiren, ona yaşama kurallarını öğreten bir informal eğitim kurumu olarak işlevini sürdürmektedir. Nüfusun artması, yeni ihtiyaçların ortaya çıkması, toplumların yapılarında sosyal, kültürel, siyasal eğitimsel ve ekonomik yönlerden gelişme ve değişimin olması, bilim ve teknolojinin hızlı ilerlemesi, amaçlı, planlı, programlı ve örgütlü bir eğitime gereksinim doğurmuştur. Böylece ortaya çıkan formal eğitim, öğrenme ve öğretme konusunda uzmanlaşmış insanların yetiştirilmesini ve bunların örgün eğitim kurumları dediğimiz okullarda görev yapmalarını öngörmüştür. Böylece öğretmenlik mesleği bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır (Çelikkaya, 1997, s. 5).

Eğitimin önemi ve gereği gün geçtikçe daha da çok artmaktadır. Bilgi toplumu olmanın ilk şartı eğitilmiş insan sayısının artmasına bağlıdır. Problemleri çözmek için yollar arayan, yaratıcı, ilgi ve amaçlarını gerçekleştirmede bencil olmayan, adil, insan ilişkilerinde demokratik ve özerk, sosyal ve kültürel konularda esnek, bütüncü özellikleri ağır basan, meslek kültürü oluşmuş insanı yetiştirmek ancak eğitimin önem ve gereğine inanmış toplumlarda mümkün olabilmektedir.

“Eğitim sadece bilgi aktarma olarak algılandığında öğretmenlerin eğitimdeki rolünün azaldığı ve azalacağı görüşü doğrudur. Ancak günümüzdeki eğitim sıradan bilgi aktarmanın çok ötesinde bir anlam ifade etmektedir” (Ergun, 1999:73). Eğitimin en genel amacının *“bireyi topluma yararlı hâle getirme”* ilkesi olduğundan teknoloji ne kadar ilerlerse ilerlesin, bilgisayarlı eğitim, modern araç-gereç kullanımı ne kadar artarsa artsın; öğrencinin sosyalleşmesi, okulda edindiği bilgiyi günlük hayata uyarlayabilmesi ve topluma yararlı bir birey olabilmesi için öğretmenin konumu ve yeterliği göz ardı edilemez.

Öğretmenin Niteliği

Eğitim ve öğretimin temeli, öğretmen-öğrenci ilişkisine dayanır. Bu ilişkiler istenen düzeyde olmadıkça, amaç, konu, çevre ve diğer öğretim öğeleri ne kadar iyi hazırlanırsa hazırlansın sağlıklı bir eğitim ve öğretim olamaz. Çocuklara değer veren öğretmen kendini onlara, sevdirecektir. İşte bu sevgi, eğitim ve öğretim ortamının ilk koşuludur (Binbaşıoğlu, 1994; 230). Öğrencilerin derse katılmasını sağlamak, düşüncelerine önem vermek, derse katılımlarını değerli saymak (teşekkür etmek), bunları sınıf ortamında paylaşmak ve onlarla anlaşmaya çalışmak öğrencilerle kurulan etkileşimi olumlu yönde etkileyecektir (Çakmak, 2000; 33-34).

Öğretmenin ne öğrettiği kadar, nasıl öğrettiği, öğrencileri ile nasıl bir ilişki, iletişim ve etkileşim içinde olduğu, öğrencilerini ne ölçüde tanıdığı ve onların beklentilerine ne ölçüde yanıt verebildiği önemlidir. Öğretmenin rolü öğrenci ile etkileşimi boyutunda daha önemlidir (Demirbolat, 2000; 37). Öğrencilerin bilişsel-duyuşsal ve hazır bulunuşluk düzeyleri dikkate alınmadan planlama yapılamaz (Bilen, 1996; 197). Derslerde işlenecek konuların iş ve işlem basamakları belirlenmelidir. Yani dersin akış şeması öğretmence çok iyi bilinmelidir. Bu akış şeması mümkün olduğunca açık olmalı ve öğrencilerce de bilinmelidir. Geçerliliğini yitirmiş müfredat programındaki ünitelerde değişikliğe gidilmelidir. Bu değişiklik ünitelerin yöreselleştirilmesi biçiminde olmalıdır. Dersin amacına uygun araç-gerecin sınıf ortamında bulundurulmasına çalışılmalıdır. Ders işlemede kullanılacak yöntem ve teknikler, dersin özelliğine öğrenciye ve sınıf mevcuduna göre değişmelidir.

“Öğretmenin temel görevi öğrenmeye rehberlik etmek ve öğrenmeyi kolaylaştırmaktır. Etkili öğretim yapabilmek için öğrencilerin nasıl öğrendiklerini ve geliştiklerini bilir. Onların entelektüel, sosyal ve kişisel gelişimlerini destekleyecek etkinlikleri düzenler, olanakları sağlar. Eleştirel düşünme, problem çözme ve performans becerilerine ait gelişimlerine özendirme için çeşitli öğretim stratejileri uygular” (M.E.B.,2002: 23).

Öğretmenin Öğrencisini Tanıma Yeterliği

Öğretmenin öğrenciyi tanınmasının eğitim-öğretimde başarıyı artırdığı yönünde genel bir kanı vardır. Eğitim ve öğretim müfredatları öğrenci boyutu vurgulanarak hazırlanır. Öğrencinin yaşı, çevresi, ilgi alanları bu sistemde önemlidir. Öğrenciye verilecek bilgiler, öğrencinin daha önceki eğitimine, nasıl yetiştiğine ve onun şartlarına uygun hazırlanır. Kısaca öğrenci merkezli bir eğitimde, öğrenci sistemin temelidir.

Öğretmen öğrencilerini çeşitli özellikleriyle (fiziksel, sosyo-ekonomik, zihinsel, duygusal ve psiko-motor) tanıır. Bu özelliklerine uygun öğrenme deneyimleri yaratır. Öğrencilerin öğrenme biçimlerindeki farklılıkları anlar. Bu farklılıklara uygun âdil öğrenme fırsatları düzenler.

Öğretmen, bireysel farklılıkların, içsel ve dışsal motivasyonun, çalışma ve öğrenme alışkanlıklarının, kalıcı ve anlamlı öğrenmede önemli olduğunu bilir. Buna uygun öğrenme deneyimleri oluşturmak için çaba gösterir.

Bu çerçevede öğretmen aşağıdaki yeterlikleri gösterir :

- 1) Öğrencilerin fiziksel özelliklerini tanıma,
- 2) Öğrencilerin sosyo-ekonomik özelliklerini tanıma,
- 3) Öğrencilerin grup ilişkilerini tanıma,
- 4) Öğrencilerin zihinsel özelliklerini tanıma,
- 5) Öğrencilerin duygusal özelliklerini tanıma,
- 6) Öğrencilerin psiko-motor özelliklerini tanıma,
- 7) Öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyini belirleme,
- 8) Öğrencilerin öğrenme biçimini tanıma,
- 9) Öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini gözleme,
- 10) Öğrenciyi tanımada ilgililerle iş birliği yapma.

Öğrenci Özellikleri

Öğrencilerin özelliklerini tanımadan yalnızca ders anlatmaya dayanan öğretimin eğitim açısından değeri yoktur. Burada öğretmen dersinin öğretmeni fakat öğrencilerinin öğretmeni olamamaktadır. Oysa, eğitim-öğretim etkinliğinden etkilenecek olan ve davranışlarının değiştirilmesi gereken öğrenci olduğu unutulmamalıdır. Öğrencilerin sorunlarını ve gereksinimlerini bilmeden öğrenmesini sağlamak da olanaksızdır (Başaran, 1995; 15). Öğretmen sınıftaki öğrencileri hakkında ne kadar çok ve doğru bilgiye sahip olursa, öğrencileri hakkında vereceği kararlarda isabetlilik derecesi o kadar yüksek olur.

Öğretmen, öğrencilerinin öğrenme düzeylerini belirlemelidir. Bunun için bu öğrencilerin bilişsel, duyuşsal giriş davranışlarının tespitinin yapılması gerekir. Bilişsel giriş davranışı, öğrenme ünitesi ya da ünitelerinin öğrenilebilmesi için, gerekli olduğu kabul edilen, ilgili ön öğrenmelerden oluşur. Duyuşsal giriş davranışı ise, öğrenme ünitesi ya da ünitelerini öğrenmeye güdülenmiş olma derecesi olarak tanımlanır (Bloom, 1995; 13). Öğrenme-öğretme etkinliklerinin hazırlanmasında başlangıç noktası öğretmenin bildiği değil, öğrencinin bildiği olmalıdır. Bunu sağlamak için de öğretmen öğrencilerinin seviyelerini bilmek durumundadır. Burada öğretmenin görevi yetiştirmekle sorumlu olduğu öğrencilerin öğrenmelerini geliştirmek için, beceribildiği bütün işleri yapmasıdır. Öğretmen planlama çalışmalarını yaparken, o konuyu hangi yaş grubuna anlatacağını, o grup öğrencilerinin bireysel özelliklerinin farklılıklarını bilgi düzeylerinin dersi izleyecek yeterliklerinin neler olduğunu bilmesi gerekir. Bu durumda öğretmen aldığı sınıfın düzeyini ölçecek bir ön test yaparak onların programa giriş davranışları hakkında bilgi sahibi olur. Programlama, planlama ve sunumlarında belirlenen bu seviyeden hareket edilmesi etkin öğrenmenin ilk basamağıdır.

Öğretmen dersinin öğretmeni değil, öğrencisinin öğretmeni olmalıdır. Öğrencisini merkez olarak kabul etmeli, onun ilgisi ve kabiliyetini dikkate almalıdır. Her öğrencinin ilgisi, alakası ve yeteneği farklıdır, dolayısıyla başarılı olmak isteyen bir öğretmen, öğrencisini her yönden (bilişsel, duyuşsal, psikomotor ve sosyal) tanımaya çalışmalı ve bireylere vereceği eğitim-öğretimde hareket tarzını bu noktadan belirlemelidir. Öğrencisini tanıması; onun zihinsel durumunu, duyuşsal özelliklerini ve sosyal ilişkilerini bilmesi öğretmenin başarılı olmasını kolaylaştıracaktır.

Bireyi Tanıma

Bireylerin söz konusu olduğu bütün uğraşların temelinde bireyi tanıma süreci yer almaktadır. Bireyi tanımak, onun kimliği ve görünüşüne ilişkin özellikleri yanında daha çok onun biyolojik, psikolojik ve sosyolojik nitelikteki davranışlarını, kişisel özelliklerini ve gereksinimlerini bilmeyi gerektirmektedir. Bireyi tanıma kişi hakkında bilgiler toplamak ve bu bilgileri anlamlı olacak biçimde analiz etmek, değerlendirmek, yorumlamak, belirli sentezlere ulaşmak gerekmektedir (Özgülven, 1998, s.55).

Bireyin tanınması için, bireylerin ilgi ve yetenekleri, başarı ve başarısızlıkları, kişisel ve sosyal uyum düzeyleri sorunları, zayıf ve güçlü yanları, ilgi, tavır ve değer yargıları, yetiştiği çevrenin geliştirici ve engelleyici etkileri gibi ve daha pek çok özelliklerinin ayrıntılı olarak bilinmesi gerekir. Bireyin niteliklerini tanımanın amacı, farklı nitelikleri ile bireyi betimlemek ve hangi koşullarda ne şekilde davranacağını yordamaktır. Eğer, insan gibi karmaşık bir organizma ise, betimlemek ve davranışlarını yordama işi oldukça zordur.

Ancak; bireyler arasındaki farkların varlığı kabul edilince, bu farkları ölçmek önem kazanmıştır. Aşağıda bireylerin günümüzde ölçülebilen nitelikleri özet olarak verilmiştir. (Özgülven,1998, s:12-14).

1. **Beden Ölçüleri:** İnsanların fizik yapıları ve ölçüleri bakımından farklı oldukları gayet açık olarak gözlenebilmektedir. Beden ölçüleri, boy, ağırlık, göğüs, kalça v.s. gibi bireyler ve cinsler arasında farklar “doğrudan” ölçülebilmektedir.

2. **Fizyolojik Ölçüler:** Organizma içindeki çeşitli organların, sistemlerin çalışması ve fonksiyonları ölçülmektedir. Kalsiyum miktarı, şeker, asit, hemoglobin, nefes alıp verme kapasitesi, nabız v.s. gibi bireysel farklar türlü araç gereçlerle ölçülmekte gözlenebilmektedir.

3. **Motor Yetenekleri:** Bütün vücudun veya belirli bir organın dıştan gelen bir uyarıcıya karşı gösterdiği tepkinin hızı, bireylere ait reaksiyon zamanları, işığa karşı tepkileri de ölçülmektedir.

4. **Duyusal ve Algısal Ölçüleri:** Görme, işitme, tasma duyularına ait farklar, karmaşık şekil, çizgi ve desenlerin, renk ve seslerin algı ve izlenimlerinin ne derecede hatırlanabildiği de ölçülen özelliklerindedir.

5. **Zihinsel Yetenekleri:** Bireyin zihinsel ölçüleri, yetenekleri, algılama, problem çözme, bellek, yargı ve muhakeme boyutları çeşitli psikolojik testlerle ölçülmektedir.

6. **Bilgi ve Becerileri:** Belli öğrenim düzeyindeki kişilerin öğrenme süreci içindeki konulara ilişkin bilgi ve beceri yönünden olan farkları başarı ve performans testleri ile ölçülen özelliklerdendir.

7. **Özel Yetenekler:** Bireye ilişkin müzik, resim, motor koordinasyonu ve diğer artistik yetenekler kısmen de olsa ölçülebilmektedir.

8. **İlgi, Tutum, Değer, İnanç ve Fikirler:** Bu alanlara giren nitelikler de çeşitli ölçme araçları ile sayısal olarak ölçülmektedir. Araştırmalar bu nitelikler yönünden bireyler arasında oldukça geniş sayılabilecek farklar bulunduğunu göstermektedir.

9. **Kişilik Özellikleri:** Bireylerin çeşitli kişilik özellikleri de kişilik test ve envanterleri ile projektif yöntemlerle ölçülebilmektedir. Kişilik özellikleri bakımından bireyler arasında anlamlı farklar bulunduğu da anlaşılmıştır.

Ölçme alanındaki gelişmeler insanın bütün nitelikleri değilse bile, bireyler arasındaki farkların çoğunun ölçülebileceği konusunda cesaret verici olmuştur.

Her bireyin gelişimi birbirinden farklı ve sürekli. Bu süreklilik ; hem zihinsel, hem bedensel, hemde psikolojik gelişimde görülmektedir. Ancak bu gelişimin hızı yaşlara göre değişiklik göstermektedir. En hızlı gelişim 0-10 yaşları arasındadır.

Yine her bireyin ilgisi, kapasitesi, yetenekleri birbirinden farklıdır. Bu farklılıklar içerisinde eğitim ve öğretimi bireyin gelişim düzeylerine düzenleyebilmek için, bireyi tanıma hizmetlerine gereken önemin verilmesi gerekmektedir.

Bireyi tanıma ve bu amaçla bilgi toplama gereksinimi, sadece okullarda ve Psikolojik Danışma Hizmetleri için değil, toplumun her kesimindeki personel seçme, yerleştirme, değerlendirme, teşhis ve tanıma hizmetleri için de söz konusudur. Çeşitli alanlarda bireyi neden tanımaya gereksinim duyulduğuna, amacına ilişkin durumlar maddeler halinde özet olarak belirtilmiştir (Özğüven,1998, s:59).

1. Bireyin kendisini tanımasına ve gerçekçi bir benlik geliştirmesine yardım etmede,
2. Herhangi bir konuda karar vermek için gerekli temel bilgilerin toplanması amacı ile,
3. Yetenek ve ilgileri doğrultusunda bireyleri akademik programlara ve mesleklere yönlendirmek için,
4. Genelde ve okulda düzenlenecek eğitim programları için uygun olacak bireyleri ayırma ve sınıflandırmada,
5. İş ve verimi arttırmak için bireyin ve işin niteliklerine uygun kişileri seçmek ve yerleştirmek için,
6. Evlilik ve eş seçiminde bireylere yardımcı olmak için,
7. Bir kurumun özel amaçları için en uygun kişileri seçmek için,
8. Bireylerin problemlerine uygun yardım ve tedavi hizmetini karşılaştırmak ve teşhis koymak için,
9. Bireylerin belirli konularda gelecekteki başarılarını “yordamak”, tahminlerde bulunmak için.

Bireylere götürülecek eğitim hizmetleri doğrudan doğruya topluma ve toplumun kalkınmasına yansiyacak hizmetler niteliktedir. Bu tür eğitim hizmetlerinden olan rehberlik hizmetleri, bireyin kendini ve sahip olduğu olanakları seçenekleri görebilmesi, değerlendirebilmesi sürecidir. Rehberliğin amacı bireylerdir : onun yeteneklerini, ilgilerini gereksinimlerini ve elde bulunan olanakları anlaması ve bu şekilde kendini tanıması, kendisine en uygun biçimde davranabilmesi için bireye yardım eder. Bireye yardım edebilmek için onu tanımak gereklidir. Bireyi tanıma, genel olarak bir insanın hangi özelliklere ne ölçüde sahip olduğunu bilmek demektir. Ayrıca bireyin kendini tanıması ve gizli güçlerini geliştirmesi için de bireyin özelliklerinin ayrıntılı olarak bilinmesi gerekir (Yeşilyaprak, Güngör, Kurç. 1996, s: 161).

Öneriler

1. Öğretmenler, hem okulda çocukla olan iletişimini arttırmalı, hemde ev ziyaretlerine gitmeleri gerekmektedir.
2. Öğretmenlerin öğrencilerini tanımaya yönelik olarak hizmet içi eğitime alınması konusuna ağırlık verilmesi, okul içinde ve okul dışında seminer programına katılmalarının sağlanması gerekmektedir.
3. Her okulda en az bir tane rehber öğretmenin olmasına önem verilmeli, sınıf öğretmeni ile rehber öğretmen ortak çalışma yürütmeli ve öğrencinin tanınması, yönlendirilmesi ve rehberlik yapılması hususunda sonuçları beraber değerlendirmeleri sağlanmalıdır.
4. İlköğretim okullarında öğrenci velisi ile sınıf öğretmenin en az ayda bir defa görüşmesi, çocuk hakkında bilgi alış verişinde bulunulması, çocuğun tanınması, ilgi ve isteklerinin bilinmesi, arkadaş grubu hakkında görüşülmesi, evdeki tavır ve davranışlarının konuşulması, okuldaki durumu hakkında bilgi verilmesi, başarı ve başarısızlığının nedenlerinin bilinmesi gibi konuların görüşülerek çocuğa yardım noktasında en uygun yöntemin seçilmesi gerekmektedir.
5. Öğretmen yetiştiren kurumlar ile öğretmen yetiştirmeye yönelik yeni yaklaşımlar desteklenmeli, etkili ve nitelikli öğretmen nasıl olmalıdır sorusuna yanıt aranmalıdır. Dikkat edilmesi gereken öğretmenin kendini sürekli yenilemesi ve geliştirmesidir.

KAYNAKÇA

- BAŞARAN, İbrahim Ethem, **Eğitim Yönetimi**, Ankara 1995.
BİLEN, Mürüvvet, **Plandan Uygulamaya Öğretim**, Ankara 1996.
BİNBAŞIOĞLU, Cavit, **Genel Öğretim Bilgisi**, Ankara 1999.
BLOOM, Benjamin S, **İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme**, (Çev. Durmuş Ali Özçelik), Milli Eğitim Yayınları, İstanbul 1995.
ÇAKMAK, Melek, **Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2000.
ÇELİKKAYA, Hasan, **Eğitime Giriş**, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 1997.
DEMİRBOLAT, Ayşe, **Sınıf Yönetimi**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2000.
ERGÜN, Mustafa vd., **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**, Ocak Yayınları, Ankara.
MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). **Öğretmen Yeterlikleri**, M.E.B.Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 2002
ÖZGÜVEN, İbrahim Ethem, **Bireyi Tanıma Teknikleri**, Pdrem Yayınları, 1998.
YEŞİLYAPRAK, Binnur, GÜNGÖR, Abide ve KURÇ, Güzin, **Eğitsel ve Mesleki Rehberlik**, Ankara 1996.